

Laisizm, sekülerizm, demokrasi

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Günlerdir kanallarda sürdürülen 'karşılaşmalar', özünde, laikçilerle (laicist) öyle olmayanlar arasında geçmektedir. Bir taraf kendi doğrusunu ötekine kabul ettirmekte diren-

mekte, bu da resmi laikçiliğin bir yaklaşımı olarak gelişmektedir. Dolayısıyla işe laisizmi ve tutumunu tartışarak başlamakta yarar var.

Din - devlet - toplum ilişkileri için bizde kullanılan kavram laisizmdir. Anglosakson bir modelden türemiş sekülerizm (secularism) ise hemen hemen hiç bilinmez. Oysa ikisi arasında önemli bir fark vardır.

Laisizm, daha çok Fransız uygulamasını anımsatır. Temelinde de dinin devlet işlerinden zor kullanılarak dışlanması yer alır. Dolayısıyla en genel tanımıyla belli bir toplumsal tercihin güç aracılığıyla yaşama geçirilmesi anlamına gelen Jakobenzizmle (Jacobin) laisizm arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Sekülerizm ise 'doğal hak' temelinden türemiş bir olgudur. Dinin devletle toplumsal, tarihsel, kültürel gelişmeler çerçevesindeki 'doğal' ayrışımını vurgular. Herhangi bir güç kullanımı da, herhangi bir dayatma da söz konusu değildir.

Türkiye, modernleşme projesinin bizatihi kendisini jakoben bir anlayışla uygulamaya koyduğundan sekülerizmi değil laisizmi benimsemiştir. Bu nokta da devreye bir başka husus girer...

Laisizm bir ideolojidir; dışına çıkılamayan bir çerçevedir. Oysa laiklik (laicite) bir durumdur. İki arasındaki fark da şudur: Bir kişi ya da kurum veya devlet laikliği benimseyebilir; laiklik bir uygulama yöntemi olabilir. Neredeyse 'nötr' denebilecek bir 'durum' olduğundan bir başkasına müdahale de söz konusu değildir. Oysa laisizm herkesten laik olmasını ister. Toplumsal ya da bireysel olgular laisizmin kurallarına ve ilkelerine göre düzenlenir.

Tüm bunlara eklenecek bir şey daha vardır: Laisizm bir demokrasi anlayışının değil, yalnızca devletin dini denetlemesinin aracı olarak görülmüştür. Bu şu demektir: Türkiye'de insanların laisist ve anti demokrat ya da tersi, demokrat fakat anti laisist (ki doğrusu galiba budur) olabileceği hiç düşünülmemiştir.

Şimdi bu olgular teker teker önümüze serilmekte, bizi yeniden liberal demokrasi tartışmasının sınırları içine itmektir. Bu da özel alanla kamusal alanın ayrıştırılması, kişisel hakların ve kimlik tercihlerinin tanınmasıdır...

Laisizm yanlıları, herkesin var olan yasalara ve ilkelere uymakla mükellef olduğunda dıretirken, 'bir yasa değiştirilene kadar amirdir' yolundaki genel doğrudan hareket etmektedirler. Ne var ki bu durumda bir yasanın değiştirilmesinin koşulları ve onu hazırlayacak olan en temel edim olan 'sivil itaatsızlık' ilkesi gözardı edilmektedir.

İkincisi, laikçiler evrensel, tekil bir doğrunun olduğuna inanmakta, örneğin 'çağdaşlığın' ancak o doğruyu kabulle mümkün olacağını öne sürmektedirler. Oysa bu yalnızca öyle inanıldığı için öyle ifade edilebilen bir durumdur ve elbette doğrulardan yalnızca 'birisine' tekabül eder. İnsanların, mutlaka 'çağdaş' olma ya da çağdaşlığı tanımlanan o kabulün sınırları içinde düşünme zorunluluğu yoktur.

Ayrıca, laisist olmayanların demokrat olmadığı gibi bir görüşten yola çıkmak da anlamsızdır. Çünkü demokratlık adına sürdürülen dayatma fiilen demokrat olmamanın bir göstergesidir.

Devlet, artık kimlikleri ve bireysel tercihleri belirleyen, dinsel alanı düzenleyen bir kurum olmaktan çıkmalıdır. Herkesin kamusal ilkelerin dışında kalarak yaşama hakkı olmalıdır. Fakat, hiç kuşkusuz, bu ilke, kesimlerin kendi doğrularını başkasına dayatmasını engelleyen bir mantıkla ele alınmalı ve işletilmelidir. Kısacası, laisizm, demokratik bir tutumun ve tavır alışın, insanların bireysel davranma özgürlüğünün bir güvencesi olmalıdır.

Türkiye'nin böyle bir anlayışa ve onunla iç içe geçmiş bir modele ulaşmasının kolay olacağını gösteren hemen hiçbir belirti yok. İçinde bulunduğumuz dönemin politik aktörleri ve onların rol ve pozisyonları kadar gelenek de bu yolu tıkamaktadır. Türkiye'nin tarihsel gelişiminde etkin olmuş neye bakarsanız bakın bunun özgül bir devlet egemenliği geleneğine işaret ettiğini göreceksinizdir...

Şimdi o geleneğin içinden yeni bir 'duruş' sözüp çıkarmak elbette güçtür; ama bunca tartışma, bir şeyin, Türkiye'nin erginleşmekte ve demokrasiye asıl şimdi geçmekte olduğunun da bir göstergesidir!